

Секція 4. Теорія і методика професійної освіти
САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ
ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ СТУДЕНТІВ

Лимар Ю.М.

Чернігівський національний педагогічний університет
імені Т.Г. Шевченка, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти,
кандидат педагогічних наук, доцент

Процес реформування освіти в Україні передбачає реалізацію в освітньому процесі принципу дитиноцентризму. Учитель початкової школи повинен уміти організувати освітній процес, в центрі якого буде дитина з її індивідуальними особливостями. Вміти виявити ці особливості – важливе завдання сучасного вчителя. Тому в процесі фахової підготовки студент повинен набути дослідницьких умінь, які дозволять йому виявити індивідуальні особливості кожного учня для подальшого врахування їх в освітньому процесі та організації його на засадах індивідуалізації.

Проблему підготовки майбутнього вчителя до творчої професійної діяльності досліджували Ю.П. Азаров, Н.В. Кічук, Ю.М. Кулюткін, М.М. Поташник, С.О. Сисоєва, Р.П. Скульський та ін. Особливості організації та методик науково-дослідницької діяльності досліджували Р. Атаханов, М.Г. Білуха, В.І. Загвязинський, Г.Т. Кловак, Н.П. Пихтіна, В.К. Сидоренко, В.О. Скребець, Н.Т. Тверезовська, Г.С. Цехмістрова, В.М. Шейко та ін.

Досвід свідчить, що у процесі здійснення наукових досліджень у студентів нерідко виникають певні труднощі, як от: під час розробки методики констатувального й формувального етапів експериментального дослідження, здійснення кількісного та якісного аналізу його результатів; викладу й оформлення матеріалів дослідження та ін.

Аналіз наукових досліджень і педагогічного досвіду свідчить про необхідність здійснення досліджень, спрямованих на формування дослідницьких умінь майбутніх учителів початкових класів.

Як відомо, реформування вищої освіти в Україні передбачає збільшення

обсягу самостійної роботи студентів. Тому планування, організація і контроль за її виконанням необхідно здійснювати таким чином, щоб максимально сприяти розвитку професійно важливих компетентностей майбутніх учителів початкових класів. Так виконання студентами завдань для самостійної роботи з курсу «Основи педагогічних досліджень» сприяє формуванню їхніх дослідницьких умінь, тобто здатності самостійно здійснювати дослідження проблем навчання й виховання учнів початкової школи. Згідно з робочою навчальною програмою курсу [1, 16-36] студенти виконували до кожного практичного заняття завдання для самостійної роботи. Розглянемо детальніше вплив виконання вище перерахованих завдань для самостійної роботи на формування дослідницьких умінь студентів.

Для аналізу наукової статті та написання до неї анотації студенти обирали статтю з журналів «Початкова школа», «Рідна школа» та ін. або збірників наукових праць, виконували завдання вдома, а на практичному занятті обговорювали їх. Більшість студентів правильно виконали це завдання. Однак були й такі, які стисло переказали зміст статті, в анотації не розкрили основної думки статті або наводили надто громіздкі формулювання, неправильно виділяли ключові слова. Під час бесіди вдалося виправити ці недоліки.

Розробити анкету студентам було запропоновано з теми «Професійне самовдосконалення майбутнього вчителя-дослідника» або «Значення педагогічної практики у формування дослідницьких умінь студентів» (за вибором). Враховуючи методичні рекомендації [1, 39], студенти склали анкети вдома, а на практичному занятті обговорювали їх. Більшість студентів успішно впоралися з цим завданням. Разом з тим анкети деяких студентів мали такі недоліки: питання не відповідали темі анкети, питання були сформульовані нечітко або неоднозначно. Студенти об'єднувались у дві групи (відповідно до тем анкет), у яких аналізували розроблені анкети, виправляли недоліки, обирали кращу анкету. Ця робота сприяла формуванню вміння студентів складати анкету.

Написання творчої роботи на тему «Значення науково-педагогічних досліджень у роботі вчителя початкової школи» сприяло усвідомленню студентами значення знань і вмінь з основ наукових досліджень для майбутньої професійної діяльності. Студенти виконували ці завдання вдома, а обговорювали – на практичному занятті.

Завдання з визначення теми, мети, завдань, об'єкта, предмета та гіпотези наукового дослідження студенти виконували в групах на практичному занятті. Студенти об'єднувались у малі групи, обирали тему роботи з кількох запропонованих варіантів [1, 46] або пропонували власну тему й виконували завдання. Варто відзначити, що визначення студентами науково-категоріального апарату дослідження саме під час роботи в групах є досить ефективним. Оскільки студенти обговорюють різні варіанти визначення того чи іншого поняття або процесу, вчаться по-різному їх формулювати, відстоювати власну точку зору, аргументувати її, співпрацювати з іншими. Наприкінці виконання завдання студенти кожної групи обирали доповідача, який потім представляв результати їхньої роботи студентам інших груп і викладачу. Після цього відбувалось обговорення й оцінювання результатів роботи кожної групи.

Завдання з розроблення методики констатувального та формувального етапів експериментального дослідження студенти виконували здебільшого за темою своєї курсової роботи, написання якої передбачено навчальним планом у V семестрі. Студенти представляли результати виконання цього завдання групі. Пояснювали, що саме вони хотіли визначити (під час констатувального етапу експериментального дослідження), чому обирали ті чи інші методи наукового дослідження, як опрацьовували експериментальні дані; у чому полягав формувальний етап експериментального дослідження, як він проходив, як опрацьовувались його результати. Студентів зацікавила експериментальна робота доповідачів, тому вони задавали питання, обговорювали доповіді, висловлювали власне ставлення до проблеми дослідження. Під час обговорення питань цієї теми необхідно звернути увагу студентів на особливості проведення констатувального експерименту в початковій школі, зумовлені віковими та

індивідуальними особливостями дітей молодшого шкільного віку.

Для здійснення аналізу психолого-педагогічного дослідження кожному студенту було запропоновано курсову роботу з педагогіки. За розробленою схемою [1, 39-40] студенти аналізували роботу: актуальність теми дослідження, структуру роботи, правильність визначення науково-категоріального апарату дослідження, логіку викладення матеріалу, відповідність оформлення роботи чинним вимогам. Слід зазначити, що студенти досить критично аналізували курсові роботи, виконані іншими студентами, звертаючи увагу навіть на незначні недоліки. Виконання цього завдання сприяло глибшому усвідомленню студентами вимог до змісту, структури й оформлення курсових робіт, подальшому уникненню виявлених помилок під час написання ними власних курсових робіт.

Підготовка й захист плану-проспекту гіпотетичного наукового дослідження були формою контролю з II модуля. Кожний студент обирав тему, з якої писав план-проспект, користуючись розробленими методичними рекомендаціями [1, 40-42]. На останньому практичному занятті з курсу «Основи педагогічних досліджень» студенти презентували розроблені плани-проспекти групі. Переважна більшість студентів розробили плани-проспекти за темами своїх курсових робіт. Після кожного виступу відбувалось колективне обговорення й оцінювання робіт студентів.

Протягом семестру здійснювався поточний контроль навчальних досягнень студентів з курсу «Основи педагогічних досліджень» у таких формах: усне індивідуальне опитування, фронтальне опитування, робота в групах, виконання завдань для самостійної роботи, підготовка рефератів та ін. Це дало можливість здійснювати діагностику знань і вмінь студентів, необхідних для здійснення наукового дослідження, здійснювати їх корекцію з урахуванням індивідуальних особливостей майбутніх учителів.

Формою підсумкового контролю з курсу був залік, який проходив у формі співбесіди за заздалегідь підготовленими питаннями [1, 44-45].

Аналіз результатів поточного й підсумкового контролю навчальних

досягнень студентів свідчить, що вивчення ними курсу «Основи педагогічних досліджень» сприяло розвитку їхніх умінь обирати та застосовувати методи дослідження педагогічних явищ і процесів залежно від мети дослідження; проектувати науково-педагогічне дослідження; самостійно обирати тему наукового дослідження, відповідно до неї формулювати мету, завдання, об'єкт, предмет та гіпотезу дослідження; планувати та здійснювати констатувальний і формувальний етапи педагогічного експерименту; оформлювати результати психолого-педагогічного дослідження.

Варто відзначити значні можливості щодо формування дослідницьких умінь науково-дослідницької роботи студентів, а саме: написання курсових і кваліфікаційних робіт; підготовка наукових статей; участь у роботі студентських наукових товариств, студентських наукових проблемних груп, студентських наукових конференцій з актуальних проблем педагогіки і т.п. Досвід показує, що більшість запитань щодо особливостей планування, проведення, аналізу результатів й оформлення наукового дослідження та представлення його результатів у студентів виникає безпосередньо під час його написання. Тому доцільно залучати студентів до наукової роботи з першого курсу, щоб протягом всього періоду навчання в університеті вони набули необхідного досвіду дослідницької діяльності.

Отже, виконання завдань для самостійної роботи з курсу «Основи педагогічних досліджень» сприяє розвитку дослідницьких умінь майбутніх учителів початкових класів, які знадобляться їм не тільки у процесі написання наукових робіт під час навчання у ВНЗ, а й у майбутній професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Лимар Ю.М. Основи науково-педагогічних досліджень [навч.-метод. посіб. для студентів спеціальності 6.010102 «Початкова освіта»] / Ю.М. Лимар. – Чернігів : Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, 2011. – 56 с.

2. Пихтіна Н.П. Основи наукових досліджень : навч. посіб. / Н.П. Пихтіна. – Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2015. – 198 с.